

Adam Bohorič pri pouku slovenščine nekoč in danes

Nina Horvat

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160,
SI 2000 Maribor, nina.horvat7@um.si

Prispevek temelji na pregledu šestih starejših in enajstih novejših čitank oz. beril ter učbenikov za pouk slovenščine v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole; k starejšim štejem gradivo, izdano do leta 2000, k novejšim pa tisto, ki je izhajalo od leta 2000 do danes. Ugotavljala sem, koliko pozornosti so namenjali oz. namenjajo snovalci učbenikov obravnavi Adama Bohoriča, avtorja prve slovnice slovenskega jezika v latinščini, ter na kakšen način je v njih prikazano njegovo življenje in delo.

Der Artikel basiert auf einer Rezension von sechs älteren und elf neueren Lese- und Lehrbüchern für den Slowenischunterricht an der dritten Stufe der Grundschule; zu den älteren Lehrbüchern zählen Ausgaben vor dem Jahr 2000, zu den neueren diejenigen, die von 2000 bis heute erschienen sind. Von Interesse war, wie viel Aufmerksamkeit der Behandlung von Adam Bohorič, dem Autor der ersten auf Latein verfassten Grammatik der slowenischen Sprache gewidmet und wie sein Leben und Werk dargestellt wird.

Ključne besede: Adam Bohorič, protestantizem, osnovna šola, pouk slovenščine, učbenik za slovenščino, berilo

Schlüsselwörter: Adam Bohorič, Protestantismus, Grundschule, Slowenischunterricht, Lehrbuch für Slowenisch, Leser

Uvod¹

Adam Bohorič, prvi slovenski slovničar in »najmarkantnejša figura slovenskih protestantskih šolnikov« (Kidrič 2013), je mdr. pripomogel k temu, da je v protestantskem šolstvu dobila veljavo tudi slovenščina; kot učna jezika sta bila namreč pred njegovim prizadevanjem v ospredju nemščina in latinščina. Bohorič je bil vodja šole v Krškem,² ki so jo obiskovali predvsem plemiči in nadpovprečno nadarjeni učenci, med katerimi je bil tudi Jurij Dalmatin. Več let

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine*, vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

² Po novih ugotovitvah Borisa Golca (gl. njegov članek v pričujočem zborniku) šola v Krškem, na kateri je deloval Adam Bohorič, ni bila zasebna, temveč »mestna oziroma mestno-župnijska«.

je ravnateljaval na ljubljanski stanovski šoli; prav on je leta 1568 sestavil prvi, danes izgubljeni šolski red protestantske stanovske šole (Kidrič 2013), ki mu je 1575. leta sledila popravljena različica, prvo ohranjeno pedagoško besedilo slovenskega avtorja (Ciperle, Vovko 1987). Bohoričeva šolska reda sta v prvem razredu predvidevala rabo *Otročje biblije* Sebastijana Krelja (1566) kot edinega slovenskega učbenika, medtem ko sta v času veljave šolskega reda Nikodema Frischlina (1584–1598) kot učbenika pri pouku slovenščine – raba slovenskega jezika je bila takrat predvidena le v prvem razredu – služila katekizem Johanna Brenza v slovenskem prevodu in danes izgubljena Bohoričeva slovenska šolska čitanka z latinsko-nemško-slovenskim slovarčkom *Elementale Labacense* (izšel ok. 1580) (Kidrič 2013).

Pomembnost protestantizma kot gibanja v 16. stoletju je spričo dosežkov, kot so prva tiskana slovenska knjiga, prva slovnica slovenskega jezika, prvi prevod Svetega pisma, nastanek slovenskega knjižnega jezika, poimenovanje *Slovenci*, prvi črkopis in še kaj, prevelika, da bi bil ta v sklopu zgodovine slovenskega (knjižnega) jezika pri pouku slovenščine podan zgolj na hitro, površinsko. Jubilant leta 2020 Adam Bohorič je med glavami slovenskega protestantizma, zato je ključno, da ga učitelji na čim bolj kakovosten način predstavijo že na ravni primarnega izobraževanja. Učiteljeva razlaga je večinoma močno oprta na učbenik oz. berilo, ki sta v nekem obdobju aktualna, zato sem v namen preverbe načina podanih informacij o Bohoriču in njegovi slovnici *Zimske urice* (1584) analizirala ter ovrednotila njegovo zastopanost v nekaterih starejših (izdanih do 2000) in novejših (izdanih po 2000) šolskih gradivih. Analiza izhaja iz predpostavke, da so učbeniške razlage o Bohoriču v sklopu protestantizma oz. zgodovine slovenskega (knjižnega) jezika omejene le na osnovne podatke o njegovi slovnici in da njegov pomen za razvoj šolstva na Slovenskem ni dovolj poudarjen.

Razvoj učnih načrtov za pouk slovenščine

V preteklosti avtorji učnih načrtov (v nadaljevanju UN) niso razčlenjevali posameznih tematskih sklopov na način, kot ga poznamo danes (delitev na protestantizem, razsvetljenstvo, romantiko itd.). V UN iz leta 1879 npr. zasledimo učni cilj, ki predpostavlja usvojitev tvorjenja podrednih povedi in branje zahtevnejših odlomkov; vsi zapisi so precej splošne narave, natančnejši pregled književnosti ni bil podan. Učni jezik je bil večinoma nemški,³ zato posluha za bolj detajlno poučevanje slovenskega jezika ni bilo.

³ Slovenščina je postala uradni učni jezik v ljudskih in srednjih šolah leta 1918/19 (Gabrič 2009: 22).

UN v času Avstro-Ogrske so zelo natančno določali število ur, namenjenih posameznemu šolskemu predmetu, manj natančno so določali učne cilje, ki naj bi jih učenci pri pouku dosegali, učna snov, zaobsežena pri posameznem predmetu, pa je bila opisana skopo in posplošeno. Po razpadu Avstro-Ogrske se je to nekoliko popravilo, a vendarle je bilo v učnem načrtu pogosto navedenih le nekaj pomembnejših književnikov,⁴ med katerimi Trubarja in ostalih protestantskih piscev večinoma ni bilo; predvideno je bilo, da avtorje izberejo učitelji sami. UN so se prilagajali berilom in ne obratno (Tominec 2009). Fink (1920: 15) je poudarjal, da si mora učitelj sam sestaviti načrt, katera berila bo obravnaval in kdaj. Podal je nekaj načel za izbor:

- berila naj upoštevajo letne čase, aktualne dogodke v šolskem okolišu ali v šoli, naravne pojave, cerkvene praznike, spominske dneve, posebne svečanosti;
- učno koncentracijo naj uvažujejo »a) z ozirom na realistiške predmete, b) na panoge jezikovnega pouka, c) na medsebojno razmerje poedinah beril po vsebini«;
- v skladu z načrtom realistiškega pouka naj učitelj izbira snov za branje;
- »vaja in uporaba jezikovnih in pravopisnih pravil« ter »začetek spisovnega pouka« naj se naslanjata na čitanko;
- berila naj se med seboj dopolnjujejo po sorodnosti vsebin – učitelj naj smiselno povzame večje skupine sorodnih beril;
- čtivo (proza in poezija) naj se menjava, učitelj naj se izogiba zaporednim predstavitvam enih in istih zvrsti;
- vse čtivo naj se po oddelkih predela »v dvoletnem kolobarju« (Fink 1920: 15).

Konkretnjših didaktičnih priporočil o pouku slovenščine je dolgo primanjkovalo.⁵ Fink (1920: 33) je poudaril, naj učitelji k razpravi o umetnostnem besedilu na višji stopnji osnovne šole dodajo »kratke črtice o življenju in delovanju pesnikov in pisateljev, ne o vseh, samo o najznamenitejših⁶ in tudi pri teh le

⁴ Fink (1920: 11) je priporočal, naj čitanka »seznanja učence s proizvodi najboljših slovenskih pesnikov in pisateljev, vrh tega mora imeti primere, bodisi v originalu ali v prestavi, iz sorodne hrvatske in srbske književnosti. Treba pa bo nabirati cvetje po polju drugih slovanskih literatur«. In še: »Poleg čitank čitajmo klasične umotvore – tudi obširnejša dela – kakor Stritarjeve spise za mladino, nekaj Jurčiča, Meškove povesti za mladino i. dr.«

⁵ Poljaka (1983) je presenetilo, da do 80. let 20. stoletja znanstvene študije o didaktičnem oblikovanju učbenikov še niso obstajale. Več naj bi bilo razpravljanja o organizaciji izdajanja učbenikov ter o določitvi njihove cene.

⁶ Tako najdemo v Rapetovi *Četrtri čitanki* (1922) v poglavju VIII. *Nekaj velikih naših mož* zgolj osem krajših zapisov o avtorjih, in sicer o Vodniku, Prešernu, Slomšku, Stritarju, Levstiku, Jurčiču, Erjavcu in Karadžiću.

to, kar je razumljivo učencem. Posebno pozornost mora obračati učitelj na one pisatelje in pesnike, ki so ožji, bližji rojaki dotičnega šolskega kraja ali okraja. [...] Na višji stopnji naj se učencem podajajo dogodbe (anekdote) iz življenja naših književnikov, zlasti tiste, ki zanimajo otroškega duha, torej v prvi vrsti iz mladostne dobe, ter se naj tudi v primerni obliki razkriva delovanje teh imenitnih in slavnih mož.« (Fink 1920: 33) UN so v času Države SHS zahtevali v okviru pouka književnosti tudi obravnavo književne teorije ter nekaterih hrvaških in srbskih⁷ književnikov in njihovih del (Varl 1963).

Cedilnik idr. (1975) so v *Vzorcu razvrstitve učne snovi za slovenski jezik v osnovni šoli* predvideli, da učenci v 8. razredu spoznajo »ljudsko slovstvo, Trubarja, Linhart, Vodnika, Vuka Karadžića, Levstika, Aškerca, Ketteja, Murna, Cankarja, Župančiča, Gradnika, Kosovela, Kajuha, Bora, Ingoliča Čosića, Maksimovićevo, Pavčka, Kovića, Menarta«. Menili so, da je prav, »da zna učenec kronološko razvrstiti besedne umetnike in spozna pomen značilnejših literarnih obdobj (protestantizem, prosvetljenstvo, romantika, realizem, moderna, partizanska književnost in sodobnost)« (Cedilnik idr. 1975: 111).

UN iz leta 1983 je za 5., 6. in 7. razred osemletke predvideval branje in pisanje, jezikovno vzgojo (skladnja, oblikoslovje, glasoslovje s pravorečjem, pravopis), ustno in pisno sporočanje ter jezikovne zvrsti, književno vzgojo (umetnostna besedila, književne pojme), filmsko in televizijsko vzgojo (*Predmetnik in učni načrt za slovenščino* 1983; povzeto po Jaušovec 2013).

Trenutno veljavni UN za pouk slovenščine (sprejet 2018) predvideva, da učenci tretjega vzgojno-izobraževalnega obdobja poznajo »začetke slovenskega (knjižnega) jezika in njegov razvoj skozi stoletja ter razvoj slovenske pisave«. Besedila znajo umestiti v časovni okvir njihovega nastanka ter se zavedajo pomena posameznih literarnozgodovinskih obdobj v razvoju književnosti, med katerimi je (v 9. razredu) tudi protestantizem. Med protestantskimi avtorji, ki jih morajo poznati, je samo Primož Trubar, medtem ko so bile v učnem načrtu, veljavnem od 2002, med predlaganimi besedili za uresničevanje ciljev navedene tudi Bohoričeve *Zimske urice*; trenutno veljavni UN seznama predlaganih besedil ne vsebuje oziroma celo odsvetuje učiteljem izbor prevelike količine besedil.

⁷ Slovenščino je leta 1929 zamenjal nov predmet, srbsko-hrvaško-slovenski jezik (Gabrič 2009: 23).

Adam Bohorič v starejših učbenikih in berilih

Najprej velja opozoriti, da je bilo v pregled vključenih več osnovnošolskih čitank, kot jih je opisanih v analizi, od *Tretjega berila za občne ljudske*⁸ šole (1888) in Josin-Ganglovega *Tretjega berila za štirirazredne in večrazredne občne ljudske šole* (1902) do Schreinerjeve *Čitanke za obče osnovne šole* iz leta 1924, *Veselega doma* (1965) in *Lepe naše domovine* (1940). To niso berila, kot jih poznamo danes, saj poleg leposlovja vsebujejo tudi besedila, ki pokrivajo področja drugih šolskih predmetov, npr. zgodovine (*Atila in slovenska kraljica, Kako je bil iznajden smodnik ...*), zemljepisa (*Blejsko jezero, Avstrijske Alpe ...*) in naravoslovnih predmetov (*Hruška in jablana, Živo srebro, Magnetizem, Zračni tlak ...*), kar je razvidno že iz naslovov posameznih sklopov, predstavljenih v kazalu – npr. v Josin-Ganglovem berilu najdemo naslednje: I. Zabavi in pouku; II. Cerkev, šola in hiša; III. Letni časi; IV. Priroda – A. Prirodopisje, B. Prirodoslovje; V. Dom in svet – A. Zemljepisje, B. Zgodovina. Kazalo Schreinerjeve *Čitanke za občne ljudske šole* (IV. del, 1911) pa zaobsega: I. Povesti, pravljice, bajke, legende, basni in pesmi; II. Dom in svet; III. Iz knjige prirode – A. Človek, B. Iz prirodopisja, C. Iz prirodoslovja; IV. Iz preteklih časov.

Fink (1920) je bil kritičen do zajemanja vsebin, ki poleg leposlovja zadevajo tudi področja drugih predmetov:

Starejše naše čitanke so posnemale nemške realistiške čitanke, ki so nastale sredi 18. stoletja v dobi živahnega zanimanja za študije prirodoslovne vede in zemljepisja. Hoteli so tudi v šolo presaditi ta prizadevanja ter so polagoma iz čitank naredili neko enciklopedijo vsega realistiškega znanja. Sicer pa so bile slovenske čitanke le slab posnetek nemških; realistiški spisi so vsi poslovenjeni iz nemščine.

Pozneje so se izdajatelji čitank oprijeli etiške smeri ter so sprejemali v berila tudi posvetne povesti, pesmi, reke, pregovore, sploh sestavke etiške vsebine. Realistiški sestavki pa so ostali tudi sedaj samo znanstveni, trezni in suhoparni. O poeziji in morali ni bilo ne duha ne sluha! Vendar pa bi naj učinkovalo vsako berilo le v to svrhu. Zraven tega pa naj čitanka obsega bisere narodne književnosti, zlasti lepe proze in poezije. Te ideje so pri nas prvič zastopale Schreinerjeve–Hubadove čitanke in tudi »Šolski list« hodi deloma po tej poti. (Fink 1920: 10)

V starejših berilih so se zaradi preteklega intenzivnega vpliva Katoliške cerkve na šolski sistem pojavljale tudi molitve in sestavki z versko tematiko. Naloga učiteljev je bila, da učencem predstavijo takratne vladarje in njihove zmage. Mlade so vzgajali v duhu ponižnosti, podrejenosti političnemu sistemu ter spoštovanja

⁸ Štiriletna nižja ljudska šola, ki na Slovenskem sicer ni bila novost, je postala po sprejetju zakona o osnovnih šolah decembra 1929 obvezna. Naslednja štiri leta (od uveljavitve šolskega zakona 1869 je bila namreč predpisana osemletna šolska obveznost) so lahko učenci izbrali štiriletno višjo ljudsko šolo, nižjo gimnazijo, meščansko ali strokovno šolo (prav tam: 23).

do cesarja in Cerkve (Potočnik 2009). Funkcija čitank je bila v prvi vrsti vzgojna: »Izmed glavnih namenov stoji vzgoja na prvem mestu. Vsebina berilnih sestavkov naj učinkuje predvsem na srce.« (Fink 1920: 10) V njih je protestantizem kot gibanje v 16. stoletju le redko omenjen – če je, je v sklopu pouka zgodovine, ne pa slovenskega jezika. Protestantizem je imel navadno bolj negativen prizvok, kar odseva naslednji zapis v Schreinerjevi *Čitanki* (1911) v poglavju *Lutrovstvo med Slovenci*, katerega avtor je Josip Apih.⁹ Bohoriča je poleg Trubarja, Krelja in Dalmatina omenil zgolj kot enega izmed slovenskih »lutrovcev«:

Komaj je bil nastopil Luter, že je našlo njegovo seme rodovitna tla tudi po habsburških deželah, najprej na Češkem. [...] Hudo zatirani kmetje so radi poslušali krivoverce; v verskih stvareh so bili sicer neuki, ker je takrat nedostajalo dobrih duhovnikov, a nova vera jim je obetala »svobode«, ki so si jo tolmačili po svoje.

Prvak slovenskih lutrovcev je bil ljubljanski kanonik, Primož Trubar; njemu se je pridružilo še več drugih: Boštjan Krelj, Juri Dalmatin in Adam Bohorič. S propovednic so oznanjevali narodu Lutrovo vero, češ, da tako uči »čisti evangelij«, posnemali so njegove obrede, slovenili njegove spise in zlagali duhovne pesmi ter jih širili med narodom. Hoteč utemeljiti novostvstvu trdno podlago, so se poprijeli prevoda sv. pisma. Tako se je pričelo novoslovensko slovstvo. Navedene in druge novoverske knjige so se natiskovale zlasti po nemških tiskarnah (v Tübingi, v Urahu, v Rezu in v Wittenbergu). Vtihotapljali so jih v sodih ali v krošnjah v deželo ter jih razširjali med narodom. Malo je bilo sicer ljudi, večših čitanju, a okrog njih so se zbirali občani ter poslušali branje. Ustanovili so lutrovci tudi več šol, da bi v njih zaplodili po deželi šolsko omiko ter z njo vred tudi novo vero. Nihče ni motil tega reformacijskega delovanja; samo Ferdinand I. (1522–1564) in sin njegov Karel Katoličan (1564–1590), vladar Notranje Avstrije, sta se mu protivila ter izkušala protestantstvu zapreti pot v svoje dežele. Po njiju ukazu so mnogi luteranski propovedniki morali zapustiti domovino, a našli so navadno varno zavetje med somišljeniki na Nemškem, zlasti v Tübingi; odtod izvira slovenska psovka »tiblingar« ...

[...] kmalu je bilo zopet dovolj katoliških duhovnikov in povsod se je zopet obhajala katoliška služba božja. (Schreiner 1911: 292)

V Rapetovi *Četrta čitanka* (1922) je protestantizem pozitivno ovrednoten. Avtorica besedila (podp. Debelakova) ga v poglavju *Protestantizem in začetek slovenske književnosti* takole opiše:

Iz nemških dežel je prišel protestantizem tudi k nam. Ljubljanski duhovnik Primož Trubar ni le razširjal nove vere s pridigo, ampak kakor Luter na Nemškem je tudi on začel pisati knjige. Vedel je, da je Slovincem treba slovenskih knjig. Leta 1550. so izdali prvi dve slovenski tiskani knjigi: Katekizem in Abecednik. Abecednik je Trubar izdal zato, da bi se Slovenci naučili čitati, ker takrat je le malokateri znal pisati in čitati. Važen pa je takisto prevod Sv. pisma. Trubarju torej gre glavna zasluga, da so začeli tiskati knjige v slovenščini.

⁹ Rojen 16. 3. 1853, umrl 19. 1. 1911. »Poleg pedagoškega dela se je ukvarjal tudi s pisanjem zgodovinskih razprav in knjig ter publikacij, ki so obravnavale zgodovino slovenskega šolstva.« (Slovenska biografija, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi130065/>)

Imeli smo potem še več mož, ki so sestavljali slovenske protestantovske knjige. Protestanti pa so skrbeli tudi za šole. V naših krajih so poučevali v nižjih razredih verouk v slovenskem jeziku. (Rapè 1922: 306)

Za razliko od prejšnjega besedila je v tem zaznati naklonjenost do protestantskih duhovnikov, vendar je izrecno omenjen le Trubar. Podobno je v kar nekaj pregledanih berilih, npr. v Rapetovi *Četrti čitanki* (1922) in *Veselem domu* (1965). Prvo analizirano berilo, v katerem je posebej omenjen Adam Bohorič, je Schreinerjeva *Čitanka za obče ljudske šole* (1911) s poglavjem *Lutrovstvo med Slovenci*.

Francka Varl v predgovoru k učbeniku *Naši književniki in njihova dela* (1963) poudarja, da je pri izbiri snovi »izhajala predvsem iz učnega načrta za današnjo [takratno] osnovno šolo, ki predvideva v okviru pouka književnosti tudi obravnavo književne teorije ter nekaterih srbskih in hrvatskih ustvarjalcev in njihovih del«. Zajela je tudi »nekaj književnikov, ki jih v učnem načrtu ni, a so njihova dela v precejšnjem številu zastopana v dosedanjih slovenskih berilih in domačem branju, ali so pa tako znani, da jih tudi v drobnem pregledu ne moremo izpustiti«. Njen priročnik je bil namenjen učiteljem slovenščine do izida primerne učbenika za pouk književnosti v osnovni šoli, pa tudi učencem naj bi olajšal zapisovanje podatkov. Delo je resda bolj priročnik za učitelje slovenščine kot učbenik, ki bi bil primeren za učence osnovnih in poklicnih šol, vendar ga posebej omenjam zato, ker izmed vseh analiziranih starejših gradiv ponuja največ informacij o Adamu Bohoriču, obenem pa edino ne samo omeni oziroma opiše njegovo slovnico, temveč tudi ovrednoti. Avtorica je v njem povzemala ugotovitve nekaterih slovenskih slovstvenih zgodovinarjev (npr. Kidriča (1938) in Rupla (1956); povz. po Pogorelec 2011: 258), ki so Bohoričevo slovnico ocenili kot jezikoslovno šibko delo, naslonjeno na latinsko slovnico Filipa Melanchtona. Pohvalila je obrazložitev bohoričice, ki pa ni bila Bohoričev izum, saj so v njej pisali že Trubar, Krelj in Dalmatin. S slovnico je slovenščina 33 let po prvem tisku dobila znanstveni dokaz svojega obstoja v knjigi, avtorica pa je poudarila tudi, da v predgovoru Bohorič z veliko vnemo in ljubeznijo piše o Slovencih in njihovi povezanosti s Slovani, kar je znova povzeto po drugih avtorjih, ki so se ukvarjali s preučevanjem Bohoriča in njegove slovnice (Pogorelec 2011: 258).

Spoznavajmo slovenski jezik (1970) in *Osmo berilo* (1986) sta gradivi, ki se po obravnavi Bohoriča ne razlikujeta v veliki meri; razlika med njima je npr. v tem, da je v berilu odlomek iz predgovora k Bohoričevi slovnici, prav tako vključuje še tri vprašanja, ki se neposredno nanašajo na Bohoriča in njegovo temeljno delo, učenci pa morajo odgovor nanje razbrati iz besedila: »Ob kateri priložnosti je nastala prva slovnica? Ali je samostojno delo? Kaj je gnalo Bohoriča, da se je lotil tega dela?« (*Osmo berilo* 1986: 46) V učbeniku *Spoznavajmo slovenski jezik* je pridan podatek o Bohoričevi narodnosti (»[...] Dalmatin in

Bohorič, ki sta bila prav tako Dolenjca.« (1970: 12)), v *Osmem berilu* pa je na kratko predstavljen še Filip Melanchton.

V *nove zarje* (1990) je berilo za osmi razred osnovne šole, ki od protestantov zajema le Bohoriča (en odlomek) in Trubarja (dva odlomka). Odlomek iz predgovora k Bohoričevi slovnici je skoraj identičen tistemu iz prej obravnavanega *Osmega berila*; gre za prevod Antona Sovreta in Kajetana Gantarja.

V učbeniku za višje razrede osnovne šole *Slovensko slovstvo skozi stoletja* (1994) je v edinem izmed vseh analiziranih učbenikov poudarjena tudi Bohoričeva funkcija organizatorja in pobudnika šolstva na Slovenskem, na oblikovanje katere je vplival Trubar.

V Tabeli 1 prikazujem povzetek analize starejših beril in učbenikov za pouk slovenščine, pri čemer me je zanimalo, katere podatke o Bohoriču zajemajo, ali je v njih ovrednotena slovnica *Zimske urice proste* in ali vključujejo kakšne naloge za učence, ki se navezujejo na Bohoriča in slovnico, ipd.

Tabela 1: Adam Bohorič v starejših učbenikih in berilih

Učbenik/ berilo	Podatki o Bohoriču	Ovrednotenje Bohoričeve slovnice	Drugi podatki, vprašanja in naloge za učence
<i>Čitanka za obče ljudske šole</i> , 1911	/	/	• posplošene značilnosti vseh protestantov (oznanjevanje Lutrove vere, posnemanje njegovih obredov, slovenjenje njegovih spisov, zlaganje duhovnih pesmi, tihotapljenje knjig iz nemških tiskarn v slovenske dežele, ustanavljanje šol ...)
<i>Naši književniki</i> , 1963	• avtor prve slovenske slovnice <i>Zimske urice</i> v latinskem jeziku, 1584	• šibko delo, prirojeno zakonitostim latinskega jezika – dobro podana obrazložitev črkopisa, ki pa ni Bohoričev izum, saj so v njem pisali že Trubar, Krelj in Dalmatin • pomen: z njo je slovenščina že 33 let po prvem tisku dobila znanstveni dokaz svojega obstoja v knjigi	• nepravilno poimenovanje črkopisa »bohoričica« v Prešernovi dobi

Učbenik/ berilo	Podatki o Bohoriču	Ovrednotenje Bohoričeve slovnice	Drugi podatki, vprašanja in naloge za učence
<i>Spoznavajmo slovenski jezik</i> , 1970	• Bohorič je bil Dolenjec • pisal je v jeziku, ki ga je rabil tudi Trubar • napisal je prvo slovensko slovnico (1584)	• s slovnico je Bohorič uzakonil Trubarjev črkopis, bohoričico	/
<i>Osmo berilo</i> , 1986	• Bohorič je avtor prve slovnice slovenskega jezika, napisane v latinskem jeziku, 1584	/	• odlomek iz predgovora k slovnici • 3 vprašanja za učence (»Ob kateri priložnosti je nastala prva slovenska slovnica?«; »Ali je samostojno delo?«; »Kaj je gnalo Bohoriča, da se je lotil tega dela?«) • Filip Melanchton, Lutrov sodelavec, pisec latinske slovnice, 1497–1560
<i>V nove zarje</i> , 1990	/	/	• odlomek iz predgovora k slovnici
<i>Slovensko slovstvo skozi stoletja</i> , 1994	• Bohorič je protestantski pisec • napisal je prvo slovensko slovnico <i>Zimske urice</i> • organizator in pobudnik šolstva na Slovenskem (ob Trubarjevih spodbudah in navodilih)	• posplošeno za vse protestante: njihova dela so pomembna za našo narodno samozavest, občutek pripadnosti ljudstvu, ki govori slovenski jezik	• vprašanje, ki zahteva poimenovanje drugih protestantskih piscev ter opis njihovega pomena za slovenščino (»Poimenuj še nekaj pomembnejših slovenskih protestantskih piscev in navedi, kaj so naredili«)

Adam Bohorič v novejših učbenikih in berilih

Od novejših osnovnošolskih gradiv (2000–) ponujata največ podatkov o Bohoriču berilo *Z roko v roki* (2002) in učbenik *Znanka ali uganka 9* (2013). Prvi zajema odlomek iz predgovora k slovnici, ki mu je priložena tudi slika naslovnice, pod odlomkom pa najdemo v oglatem oklepaju izgovor latinskega naslova slovnice ter razlago o namenu sestanka revizijske komisije v Ljubljani, del katere sta bila tudi Dalmatin in Bohorič (o tem je namreč govor v začetku odlomka). Ovrednotenje

slovnice je v tem priročniku v primerjavi z drugimi dobro podano: »[...] je prva uzakonila slovenski knjižni jezik, predstavila njegova pravila in črkopis, [...]«; »[...] je bila napisana po zgledu latinske, zato je spregledala nekatere značilnosti slovenščine, vendar je kljub temu ostala v veljavi dobrih dvesto let« (Cirman idr. 2002: 19). V rubriki *Besedilo ti pove* so vprašanja nižjih taksonomskih stopenj (poznavanje, razumevanje), rubrika *Beseda je tvoja* spodbuja učenčevo kritičnost in je zasnovana za timsko delo (učenec mora podati svoj pogled na slovensko slovnico), v njej pa je predlagan tudi naslov za doživljajski spis (*Moje prvo srečanje s slovnico*), ki poziva k razvoju kreativnosti. Rubrika *Vaje* učence nagovarja, da sami raziščejo še novejše slovnice; pri tem je poudarek zlasti na razvoju njihove individualnosti in vedoželjnosti, učitelj pa lahko pri tem spretno vključi uporabo IKT in jim predstavi spletni portal *Fran*.¹⁰

Učbenik *Znanka ali uganka 9* (2013) zajema večino podatkov o Bohoriču, ki so predstavljeni tudi v drugih priročnikih, dodaja pa, da je bila slovnica izdana v Wittenbergu in da je Bohorič poenostavil nemški pisni sistem – sičniki in šumevci so pregledno predstavljeni v tabeli. Slovnica je ovrednotena kot zelo pomembna knjiga, v kateri se je uveljavil takratni črkopis bohoričica. Sledijo naloge za učence, ki podobno kot v berilu *Z roko v roki* prehajajo od nižjih do višjih taksonomskih ravni ter spodbujajo individualno delo in željo po dodatnem raziskovanju. Učenci morajo celo prelistati spletno verzijo Bohoričeve slovnice in o vtisih poročati v razredu; takšne naloge so še posebej dobrodošle, saj omogočajo neposredno rokovanje z zgodovinskimi viri, česar pri pouku slovenščine na splošno primanjkuje.

V učbeniku *Slovenščina v oblaku 9* (2019) Adam Bohorič ni samo »še en protestant«, ampak tudi ravnatelj ljubljanske stanovske srednje šole – ta njegova funkcija je zelo redko poudarjena. Učbenik mdr. vključuje nalogo, ki zahteva učenčevo individualno raziskovanje: »V katerem jeziku je bila napisana prva slovenska slovnica slovenskega jezika Adama Bohoriča? Razišči, zakaj prav v tem.« (Stritar Kučuk idr. 2019: 11) Ponuja tudi zanimivo uvodno motivacijo, saj je ob začetku obravnave sklopa o zgodovini slovenskega jezika zastavljeno vprašanje o najpomembnejših osebnostih slovenske zgodovine. Menim, da bi kakovostna obravnava Adama Bohoriča in njegovega pomena za razvoj slovenskega knjižnega jezika lahko privedla do tega, da bi učenci naslednjič ob podobnem vprašanju poleg Trubarja navedli tudi njega.

¹⁰ Zlasti zavihek *Zbirke > Slovenske slovnice in pravopisi* (<https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/>).

V berilu *Novi svet iz besed* 9 (2019) je Bohorič predstavljen v poglavju *Jezikični možje* (avtor besedila je Kozma Ahačič). Adam Bohorič je omenjen kot pomemben ustvarjalec pri razvoju knjižne slovenščine, v rubriki *Literarnovedna pojasnila* pa kot eden izmed najpomembnejših slovenskih protestantov in avtor prve slovnice slovenskega jezika. Nekoliko zmoti odlomek iz Bohoričevega šolskega reda, ki učence z navedbo vira zavajajoče napeljuje k mišljenju, da je njegov avtor Primož Trubar. Pohvaliti pa velja kreativno naravnano nalogo za učence, ki velevali, naj zapišejo svoj šolski red in ga primerjajo s tistim v berilu. Ena izmed nalog jih poziva, da organizirajo okroglo mizo in debatirajo o razlikah med redom in disciplino v šoli nekoč in danes, kar je dobra podlaga za razvoj timskega dela in napredovanje na področju učenčevega javnega nastopanja.

Učbenika *Slovenščina* 9 (2009; 2015) Adama Bohoriča podobno kot večina drugih gradiv označujeta kot avtorja prve slovnice slovenskega jezika v latinščini. Slovnica je posredno, skupaj z ostalimi protestantskimi deli, pozitivno ovrednotena, saj je Slovincem omogočila, da smo postali narod z razvito knjižno kulturo, kultivirana beseda pa je postala dostopna vsem ljudem. Druga izdaja učbenika (2015) se od prve razlikuje zgolj v tem, da je osiromašena na račun fotografije naslovne strani slovnice.

Berilo *Skrivno življenje besed* 9 (2009) mdr. informira učence o tem, da je Bohoričeva slovnica nastala ob jezikovnem pregledu prevoda Dalmatinove *Biblije*, ponuja pa jim tudi zanimivo nalogo višje taksonomske stopnje, in sicer idejo za književni spis: »Označi ustvarjalce in dela protestantizma in njihov pomen.« (Honzak idr. 2009: 161) Naslov slovnice je v tem berilu naveden zgolj v latinščini, kar bi izpostavila kot slabost zaradi težje zapomnljivosti pri osnovnošolcih.

Učbenik *Slovenščina za vsakdan in vsak dan* 9 (2007), njegov mlajši sorodnik *Slovenščina za vsak dan* 9 (izdaja s plusom, 2017), berilo *Svet iz besed* (2007) in samostojni delovni zvezek *Od glasov do knjižnih svetov* 9 (2020), v katerem sta obravnavana tako jezik kot književnost, so gradiva, v katerih je Bohorič najmanj zastopan. Prinašajo le nekatere osnovne podatke, npr. o njegovem avtorstvu prve slovnice slovenskega jezika v latinščini, izdane leta 1584, ali še tega ne. Vprašanja ob zaključku sklopa o protestantizmu oz. zgodovini slovenskega knjižnega jezika so večinoma prve taksonomske ravni, saj preverjajo učenčevo zapomnitev novih spoznanj. Samostojni delovni zvezek vključuje še odlomek iz šolskega reda, ki ga je Bohorič napisal za ljubljansko stanovsko šolo.

Tabela 2 prikazuje povzetek analize novejših gradiv, ki obravnavajo Adama Bohoriča.

Tabela 2: Analiza novejših učbenikov in beril

Učbenik/ berilo	Podatki o Bohoriču	Ovrednotenje Bohoričeve slovnice	Drugi podatki, vprašanja in naloge za učence
<i>Z roko v roki</i> , 2002	Bohoričeva udeležba na sestanku z drugimi protestantskimi izvedenci (namen: pregled Dalmatinovega prevoda <i>Biblije</i>)	- prva slovnica, ki je uzakonila slovenski knjižni jezik, predstavila njegova pravila in Trubarjev črkopis, v 1. pol. 19. st. poimenovan bohoričica - slovnica je napisana po zgledu latinske, zato je spregledala nekatere značilnosti slovenščine, a kljub temu ostala v veljavi dobrih dvesto let	- odlomek iz predgovora k slovnici - fotografija naslovnice (na dveh mestih) - o Filipu Melanchtonu - naloge, ki se navezujejo na odlomek - naloge višjih taksonomskih stopenj - izgovor latinskega naslova slovnice
<i>Slovenščina za vsakdan in vsak dan 9</i> , 2007	avtor prve slovnice slovenskega jezika v latinščini	/	vprašanje o piscu prve slovnice slovenskega jezika
<i>Svet iz besed</i> , 2007	avtor prve slovnice slovenskega jezika	/	/
<i>Skrivno življenje besed 9</i> , 2009	avtor prve slovnice slovenskega jezika, napisane v latinščini (<i>Arcticae Horulae</i>, 1584)	/	- slovnica je nastala ob jezikovnem pregledu prevoda Dalmatinove <i>Biblije</i> - slovenski protestanti kot ideja za književni spis (oznaka ustvarjalcev in njihovih del)
<i>Slovenščina 9</i> , 2009	avtor prve slovnice slovenskega jezika v latinščini	- v slovnici predstavljena izboljšana Trubarjeva pisava – bohoričica <i>Slovenci postanemo narod z razvito knjižno kulturo</i> <i>kultivirana slovenska beseda postane dostopna vsem ljudem</i>	fotografija prve strani slovnice

Učbenik/ berilo	Podatki o Bohoriču	Ovrednotenje Bohoričeve slovnice	Drugi podatki, vprašanja in naloge za učence
<i>Znanka ali uganka 9,</i> 2013	- Bohorič med pomembnejšimi protestantskimi pisci l. 1584 v Wittenbergu izdal prvo slovnico slovenskega jezika <i>Zimske urice proste</i>, napisano v latinščini (<i>Arcticae horulae succisivae</i>) - Bohorič je poenostavil nemški pisni sistem	- zelo pomembna knjiga - v slovnici se je uveljavil črkopis bohoričica, ki ga je v svojem prevodu uporabil tudi Dalmatin	- naloga za učence, naj v <i>Priročnem slovarčku</i> preberejo gesla <i>protestantizem</i>, <i>luteranstvo</i>, <i>Biblija</i>, <i>Luter</i>, <i>Dalmatin</i>, <i>Bohorič</i>, <i>reformator</i>, <i>katekizem</i> in z njimi povezana gesla - naloga, pri kateri morajo učenci prelistati Bohoričevo slovnico in o svojih vtisih poročati v razredu - preglednica pomembnejših prvih del v slovenskem jeziku - naloga za utrjevanje (izdelava preglednice pomembnih dogodkov in del)
<i>Slovenščina 9,</i> 2015	avtor prve slovnice slovenskega jezika v latinščini	- v slovnici predstavljena izboljšana Trubarjeva pisava – bohoričica <i>Slovenci postanemo narod z razvito knjižno kulturo</i> <i>kultivirana slovenska beseda postane dostopna vsem ljudem</i>	/
<i>Slovenščina za vsak dan 9 – izdaja s plusom,</i> 2017	- Bohorič je bil Trubarjev sodobnik - avtor prve slovnice slovenskega jezika, napisane v latinščini (1584)	/	vprašanja prve taksonomske ravni

Učbenik/ berilo	Podatki o Bohoriču	Ovrednotenje Bohoričeve slovnice	Drugi podatki, vprašanja in naloge za učence
<i>Slovenščina v oblaku</i> , 2019	• avtor prve slovnice slovenskega jezika <i>Zimske urice</i>, napisane v latinščini • ravnatelj ljubljanske srednje šole	• v njej so določena pravila za pisavo bohoričico, ki se je uporabljala do 19. st.	• fotografija naslovnice <i>Zimskih uric</i> • naloga, ki zahteva dopolnjevanje • naloga, ki zahteva učenčevo raziskovanje
<i>Novi svet iz besed</i> 9, 2019 (poglavje <i>Jezični možje</i> (K. Ahačič))	• Bohorič kot pomemben akter pri razvoju knjižne slovenščine • med najpomembnejšimi slovenskimi protestanti • avtor prve slovnice slovenskega jezika	/	• odlomek iz šolskega reda, pri čemer ni navedeno, da je avtor Bohorič • naloge višjih taksonomskih ravni, ki se navezujejo na šolski red
– – (tabela <i>Obdobja književnosti in besedila v berilih NSIB</i>)	• »drugi protestantski pisci: Adam Bohorič [...]«	/	/
<i>Od glasov do knjižnih svetov</i> , 2020	• avtor prve slovenske slovnice <i>Zimske urice proste</i>, pisane v latinščini, 1584	/	• odlomek iz šolskega reda

Sklep

Analiza zastopanosti Adama Bohoriča v osnovnošolskih učbenikih in berilih je privedla do spoznanja, da je obravnava tega avtorja v obdobju primarnega izobraževanja bolj ali manj površinska. Seveda tega ne moremo posploševati na pouk slovenščine kot tak, saj je odvisno predvsem od učitelja, na kakšen način ga predstavi učencem in ali je zmožen preseči okvire učbeniških razlag. Sodeč po izmenjavi mnenj in izkušenj so mu nekateri učitelji lani, ob njegovem

jubileju, namenili nekoliko več pozornosti, kot mu jo dajejo analizirane šolske knjige, zlasti v okviru projektne tedna, kar predlaga tudi UN: »Medpredmetno povezovanje zato lahko poteka na ravni vsebin (npr. tema protestantizma v okviru projektne tedna)« (2018: 74). Gradiva sicer sledijo učnim načrtom, ki Bohoričevih besedil že v preteklosti niso predvidevali kot obvezno sestavino pri pouku slovenščine. V učnem načrtu iz l. 2002 je odlomek iz *Zimskih uric* v 9. razredu predviden kot predlagano besedilo za uresničevanje ciljev, medtem ko posodobljeni UN (2018) predlaganih besedil ne vsebuje, ampak določa tiste avtorje, ki naj jih učitelj obravnava v tretjem izobraževalnem obdobju – med njimi pa Bohoriča ni. Posebej je v učnem načrtu poudarjeno, naj se v povezavi s poukom književnosti spozna zgodovina slovenskega (knjižnega) jezika, kar dopušča precej možnosti za obravnavo slovenskih protestantskih piscev.

Medtem ko je v najstarejših analiziranih berilih oz. čitankah ter učbenikih (Schreiner 1911; Rapè 1922; Varl 1963; Bunc 1970; *Osmo berilo*, 1986; *V nove zarje*, 1990; *Slovensko slovstvo skozi stoletja*, 1994) postreženo zgolj s suhoparnimi razlagami o pomenu Bohoriča in njegove slovnice, kvečjemu pa je vključen še odlomek iz predgovora k slovnici in kakšno vprašanje nižje taksonomske stopnje, ki zahteva učenčevo zapomnitev novih dejstev, prinašajo novejši učbeniki (zlasti: *Z roko v roki*, 2002; *Znanka ali uganka 9*, 2013; *Slovenščina v oblaku*, 2019) z didaktičnega vidika bolj dodelano obravnavo, saj ob razlagi vključujejo dobre uvodne motivacije, fotografije (naslovne strani slovnice), vprašanja in naloge višjih taksonomskih stopenj (sinteza, vrednotenje) ter dodatna pojasnila (npr. o Filipu Melanchtonu, sestanku revizijske komisije). Učbenik *Znanka ali uganka 9* celo vabi učence, naj prelistajo elektronsko verzijo *Zimskih uric*, kar je še posebej dobrodošlo, saj se zdi, da je konkretnega rokovanja s starejšimi besedili na osnovnošolski ravni premalo. Tudi vizualno so novejši učbeniki veliko bolj privlačni od starejših.

Odlomek iz šolskega reda vključujeta le berilo *Novi svet iz besed 9* (2019) in samostojni delovni zvezek *Od glasov do knjižnih svetov 9* (2020), pri čemer v berilu ni navedeno, da je njegov avtor Adam Bohorič. Učbenika *Slovensko slovstvo skozi stoletja* (1994) in *Slovenščina v oblaku* (2019) sta edina, ki omenjata funkcijo Bohoriča kot ravnatelja ljubljanske stanovske šole oziroma pobudnika razvoja šolstva na Slovenskem. Ta pomen bi se v prihodnjih osnovnošolskih gradivih zagotovo moral bolj poudariti, saj bi se tako presegli tudi okviri aktualnega učnega načrta, ki Bohoriču v tem oziru ni najbolj naklonjen.

Kratice

SBL – Slovenski biografski leksikon

UN – učni načrt

Literatura

- Milena BLAŽIČ, Blanka BOŠNJAK et al., 2007: *Svet iz besed: berilo za 9. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Stanko BUNC, 1970: *Spoznavajmo slovenski jezik: jezikovna vadnica za VIII. razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Nana CAJHEN, Nevenka DRUSANY et al., 2017: *Slovenščina za vsak dan 9 – izdaja s plusom: učbenik za slovenščino v 9. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Danica CEDILNIK, Magda JUVAN et al., 1975: *Vzorec časovne razvrstitve učne snovi za slovenski jezik v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Jože CIPERLE, Andrej VOVKO, 1987: *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja I*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Majda CIRMAN, Lidija GOLC et al., 2002: *Z roko v roki: berilo za osmi razred 8-letne osnovne šole, berilo za deveti razred 9-letne osnovne šole*. Ljubljana: DZS.
- Milena ČUDEN, Tatjana KOŠAK, Jerica VOGEL, 2009: *Slovenščina 9: učbenik za slovenski jezik v devetem razredu osnovne šole*. 2. ponatis. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- –, 2015: *Slovenščina 9: učbenik za slovenski jezik v 9. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Nevenka DRUSANY, Nana CAJHEN, Dragica KAPKO et al., 2007: *Slovenščina za vsak dan in vsak dan 9: učbenik za slovenščino v devetem razredu devetletne osnovne šole*. Ljubljana: Rokus.
- Franc FINK, 1920: *Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v osnovni šoli*. Ljubljana: Slovenska šolska matica.
- Pavle FLERÈ, Josip JURANČIČ, Andrej SKULJ, Ernest VRANC, 1940: *Lepa naša domovina. Čitanka za četrti razred osnovnih šol*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Fran, spletni portal. Zbirke – Slovenske slovnice in pravopisi. Dostopno na <https://www.fran.si/slovnice-in-pravopisi/> (ogled 15. 10. 2020).
- Aleš GABRIČ, 2009: *Sledi šolskega razvoja na Slovenskem*. Ljubljana: NUK.
- Mojca HONZAK et al., 2009: *Skrivno življenje besed: berilo 9 za deveti razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Špela JAUŠOVEC, 2013: *Osnovnošolski sistemi na Slovenskem od srednjega veka do danes*. Diplomsko delo.
- Gregor KOCIJAN, Stanko ŠIMENC, 1990: *V nove zarje: slovensko berilo za osmi razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- –, 1994: *Slovensko slovstvo skozi stoletja: učbenik za višje razrede osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Marta KOCJAN-BARLE, Milena SMISL, 2013: *Znanka ali uganka 9: slovenščina za 9. razred osnovne šole*. Ljubljana: Modrijan.
- Petra KODRE, 2020: *Od glasov do knjižnih svetov: samostojni delovni zvezek za slovenščino v 9. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

Josin MAKŠ, Engelbert GANGL, 1902: Tretje berilo za štirirazredne in večrazredne občne ljudske šole. Ljubljana. Dostopno na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-OT6WDBK3/6f84669d-66b1-4ffc-a6a2-5ce2896d8f58/PDF> (ogled 12. 10. 2020).

Mira MEDVED, Janko ČAR et al., 1980: *Izpolnjevanje učnega načrta iz slovenskega jezika na osnovnih šolah*. Maribor: Pedagoška akademija.

Stane MIHELICH, 1986: *Osmo berilo za osnovne šole*. 13. popravljene natis. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Milena MILEVA BLAŽIČ, Blanka BOŠNJAK et al., 2019: *Novi svet iz besed: berilo za 9. razred osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

Breda POGORELEC, 2011: Štiristo let Bohoričeve slovnice (1584). *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika: jezikoslovni spisi I*. Ur. Kozma Ahačič. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU; Znanstvena založba Filozofske fakultete. 257–267.

Vladimir POLJAK, 1983: *Didaktično oblikovanje učbenikov in priročnikov*. Ljubljana: DZS.

Dragan POTOČNIK, 2009: *Zgodovina, učiteljica življenja*. Maribor: Založba Pivec.

Andrej RAPČ, 1922: *Slovenske čitanke za osnovne šole: Četrta čitanka (4. in 5. šolsko leto)*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.

Henrik SCHREINER, 1911: *Čitanka za obče ljudske šole: Za šesto, sedmo in osmo šolsko leto štiri- in večrazrednih ljudskih šol*. I–IV. del. Dunaj: V cesarski kraljevi zalogi šolskih knjig.

—, 1924: *Čitanka za obče osnovne šole*. I–IV. del. Ljubljana: Kr. zaloga šolskih knjig in učil.

Slovenski biografski leksikon, Adam Bohorič. Dostopno na: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi145314/> (pridobljeno 8. 10. 2020).

Mojca STRITAR KUČUK, Andreja MARKOVIČ, 2019: *Slovenščina v oblaku: učbenik za slovenščino v 9. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

Valentina TOMINEC, 2009: Trubar v učbenikih za pouk slovenskega jezika med letoma 1853–1939. *Šolska kronika: zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje* 2/18. 387–397.

Tretje berilo za občne ljudske šole (1888). Dostopno na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-C2ZJFP1U/095763ef-fa3e-4a3d-981b-7e13b8bd73d3/PDF> (ogled 12. 10. 2020).

Učni načrt slovenščina – program osnovnošolskega izobraževanja. Slovenščina, 2002. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo.

Učni načrt slovenščina – program osnovna šola (posodobljena izdaja), 2018. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf (pridobljeno 6. 10. 2020).

Francka VARL, 1963: *Naši književniki in njihova dela: pomožni priročnik za pouk jugoslovanskih književnosti v osnovnih in poklicnih šolah*. Maribor: Obzorja.

Tone ZRNEC, 1965: *Veseli dom: učna knjiga za višje oddelke slovenskih šol*. Toronto: Slovenska šola Marije Pomagaj.

Povzetek

ADAM BOHORIČ PRI POUKU SLOVENŠČINE NEKOČ IN DANES

Prispevek temelji na pregledu šestih starejših in enajstih novejših čitank oz. beril ter učbenikov za pouk slovenščine; k starejšim štejem gradivo, izšlo do leta 2000, k novejšim pa tisto, ki je izhajalo od leta 2000 do danes. Ugotavljam, koliko pozornosti so namenjali oz. namenjajo snovalci učbenikov obravnavi Adama Bohoriča, avtorja prve slovnice slovenskega jezika v latinščini, ki je lani praznoval 500. obletnico rojstva, ter na kakšen način je prikazano njegovo življenje in delo.

Nekatere šolske knjige vsebujejo predgovor k *Zimskim uricam*, medtem ko si v posameznih Adam Bohorič ni zaslužil niti omembe. V številnih so zastopana zgolj Trubarjeva besedila. V starejših učbenikih in berilih je poudarek na prikazu odlomkov – zlasti predgovora –, pa tudi na predstavitvi pravopisa Bohoričeve slovnice; predstavitev snovi ne temelji na dodelanosti z didaktičnega vidika tako kot v novejših gradivih. Za novejše priročnike večinoma velja pravilo »manj je več«; ti se v večji meri posvečajo nazornemu podajanju snovi, vključitvi slikovnega gradiva, pogosto odlomku oz. avtorjevemu življenjepis sledijo tudi vprašanja in naloge višjih taksonomskih ravni.

Analiza zastopanosti Adama Bohoriča v osnovnošolskih učbenikih in berilih je privedla do spoznanja, da je obravnava tega avtorja v obdobju primarnega izobraževanja bolj ali manj površinska – tega sicer ne moremo posploševati na pouk slovenščine kot tak, saj je odvisno predvsem od učitelja, na kakšen način ga predstavi učencem in ali je zmožen preseči okvire učbeniških razlag.

Zusammenfassung

ADAM BOHORIČ IM SLOWENISCHUNTERRICHT EINST UND HEUTE

Der Artikel basiert auf einer Rezension von sechs älteren und elf neueren Lese- und Lehrbüchern für den Slowenischunterricht an der dritten Stufe der Grundschule; zu den älteren Lehrbüchern zählen Ausgaben vor dem Jahr 2000, zu den neueren diejenigen, die von 2000 bis heute erschienen sind. Von Interesse war, wie viel Aufmerksamkeit der Behandlung von Adam Bohorič, dem Autor der ersten auf Latein verfassten Grammatik der slowenischen Sprache gewidmet und wie sein Leben und Werk dargestellt wird.

Einige Lehrbücher enthalten ein Vorwort zu *Zimske urice*, während in anderen Adam Bohorič nicht einmal erwähnt wird; sehr viele davon schließen nur ausgewählte Texte von Trubar ein. In älteren Lehr- und Lesebüchern liegt der Schwerpunkt auf der Darstellung von Textausschnitten – insbesondere aus dem Vorwort – sowie auf der Darstellung der Schrift Bohoričica; der Lehrstoff wird didaktisch nicht aufbereitet. Neuere Lehrwerke unterliegen oft der Regel Weniger ist mehr; sie achten mehr auf die visuelle Präsentation des Lernmaterials und enthalten viel Bildmaterial, oft Abbildungen textueller Ausschnitte aus der Grammatik oder die Biografie des Autors; mitunter sind sie auch didaktisch aufbereitet.

Die Analyse der Lehrwerke hinsichtlich der Darstellung von Adam Bohorič führt zur Erkenntnis, dass seine Behandlung in der Grundschulzeit mehr oder weniger oberflächlich ist. Dies lässt sich allerdings nicht generell auf die Konzeption des Slowenischunterrichts zurückführen, denn es ist hauptsächlich vom jeweiligen Lehrer abhängig, wie er die Thematik behandelt und inwiefern er entsprechende Fachkompetenzen dazu besitzt.